

PRILOZI ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU I ISTORIJU JUGOSLOVENSKIH
NARODA POD TURSKOM VLADAVINOM. SARAJEVO I, 1950 — II, 1951.

Do prije nekoliko godina Bosna je imala samo jedan stručni list, u kome su se objavljivali isključivo znanstveni radovi iz područja različitih društvenih nauka — Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu. Ali nedostatak stručnih časopisa nadoknađivali su prije Drugog svjetskog rata različiti drugi listovi: glasila pojedinih kulturno-prosvjetnih društava i raznih organizacija, njihovi kalendari i sl., gdje su se uz ostali sadržaj susretali i radovi eminentno znanstvene prirode. Sada se je stanje mnogo izmijenilo; u Sarajevu je od 1948. pokrenuto još 6 godišnjaka i časopisa namijenjenih društvenim naukama (Istorisko-pravni zbornik, Godišnjak Istoriskog društva Bosne i Hercegovine, Pitanja savremenog književnog jezika, Prilozi za orijentalnu filologiju . . . , Bilten Instituta za proučavanje folkloru, Naše starine). Među njima je većina takvih, koji zasijecaju dobrim dijelom u historijsku materiju, a neki su već i bili prikazani u Historijskom zborniku.

Prilozi za orijentalnu filologiju su glasilo Orijentalnog instituta u Sarajevu, koji je osnovan 1947. Zadatak je Instituta i časopisa da uz njegovanje orijentalne filologije u užem smislu (arapski, turski, perzijski), posluže još i specijalnim potrebama naše nauke, prvenstveno »da obradi i publikuje građu za izučavanje mnogo-vjekovne turske vladavine u našim zemljama«.

U prva dva sveska ovoga godišnjaka zastupljeni su gotovo svi naši aktivni orijentalisti, makar samo kraćim priložima, a uz njih i neki istraživači naše prošlosti u razdoblju osmanlijske vlasti. »Prilozi« donose izvornu historijsku građu, rasprave o pojedinim pitanjima i kritičke osvrtne na domaću i stranu literaturu iz područja orijentalistike.

Br. Đurđev priopćuje *Deftere za crnogorski Sandžak iz vremena Skenderbega Crnojevića* (I, 7—22; II, 39—56). Iako ovaj rad još nije završen (ostao je još jedan dio), već se vidi, koliko vrijednost predstavljaju turske katastarske knjige za poznavanje položaja seljaka i cjelokupnoga našeg društva pod turskom upravom. Crna Gora je u to doba bila carski has, te ondje nije bilo spahija kao što ih ima u drugim krajevima. Bilo je u prvim vremenima turske vladavine među spahijama i kršćana, što potvrđuju također najnovija istraživanja, koja je Đurđev vršio u Carigradu. Autor naknadno izvješćuje, da se u Carigradskom arhivu nalazi 170 teftera, koji se odnose na naše krajeve, počevši od druge polovine XV. st. dalje. (Đurđev: Kako treba započeti rad u Carigradskom arhivu, *Arhivist* II, sv. 1, 1952; isti: Hrišćani — spahije u severnoj Srbiji, *Nedeljne informativne novine* III, br. 109, 1. II. 1953).

H. Šabanović priopćuje pod naslovom: *Dvije najstarije vakufname u Bosni* (II, 5—38) ponovo tekst i prijevod zakladnica Isa-bega Ishakovića za njegove zadužbine u Sarajevu iz 1462 i Ajas-bega sina Abdulhajjeva za zadužbine u Sarajevu i Visokom iz 1477. Važnost je ove vrste turskih dokumenata, što oni pružaju obilje

podataka za kulturno-ekonomsku povijest naselja i za postanak i teritorijalni razvoj pojedinih gradova. To se vidi i iz ovih dviju vakufnama, kojih novo izdanje donosi osim točnijeg izvornog teksta i prijevoda još i mnoga objašnjenja u vezi s postankom Sarajeva na mjestu srednjovjekovne Vrhbosne, kao i za brojne lokalitete spomenute u dokumentima. Za neka se toponimika još ne može točno utvrditi, na što se zapravo odnose, pa ih je Šabanović ostavio otvorena. Skrenut ćemo ipak pažnju na jedan slučaj, koji bi se možda mogao riješiti: to je dobro »Zagornica blizu Stare Varoši«, koja je mogla biti u predjelu iznad potoka Koševo, zvanom i danas Gorica. Taj je kraj doduše prilično udaljen od Varoši, ali pretpostavka ostaje do konačnog rješenja. Zanimljivo je također, da se u tom dokumentu spominje negdje istočno od Sarajeva lokalitet Crni Vrh, kome više nema spomena, dok se na navedenoj Gorici u Sarajevu donedavno jedna ulica nazivala Crni Vrh (danas ulica Avde Jabučice).

N. Filipović, priopćujući *Nekoliko dokumenata o trgovini za vrijeme turske vladavine u našim zemljama* (II, 57—81), iznosi tekst, prijevod i komentare šest dokumenata XVI. i XVII. st. iz Drž. arhiva u Zadru i jedan iz Dubrovačkog arhiva. Ti dokumenti sadrže zanimljive podatke o trgovačkim vezama turskih zemalja na Balkanu sa gradovima na istočnoj i zapadnoj obali Jadrana; pisac izvlači iz toga zaključke o bogatstvu trgovaca, a na temelju dvaju popisa njihove robe još i o potrošačima i njihovu ukusu. Vidi se, koliko se iz turskog arhivskog materijala može steći novog znanja o ekonomskim prilikama kod nas u doba, koje nam je najmanje poznato.

H. Hadžibegić publicira 1. *Turske dokumente o početku ustanka u Hercegovini i Bosni 1875. g.* (I, 85—116), iz kojih se vidi uglavnom tok vojnih operacija, a rijetko što u uzrocima ustanka; 2. *Turske dokumente Grbaljske župe iz XVII. stoljeća* s 24 faksimila (I, 23—50), koji se odnose većinom na privatno-pravne poslove. Grbalj je kao cjelina bio carski has, pa tu nije bilo spahija ni o njima ovisnih seljaka. Sudsku vlast nad Grbaljskom nahijom je vršio crnogorski kadija, a upravnu emin i dizdar; 3. *Tri fermans iz prve polovine XVI. v.* (II, 83—94) o ekonomskim i pravnim pitanjima u suvremenoj Makedoniji.

M. Mujić objavljuje *Jednu bujruđiju Husejn-bega Gradaševića* (II, 195—200) u vezi s njegovom borbom protiv sultanovog pristaše Alijage Rizvanbegovića 1832.

Od interesa je i *Poslanica šejha Muhameda Užičanina beogradskom valiji Muhamed-paši* (ed. O. Mušić, II, 185—194) od 1748., koja govori o nekom pokretu protiv nasilja i nepravdi, koje su tada narodu činjene. Pitanje treba još dalje istraživati i osvijetliti po mogućnosti drugim podacima, naročito u vezi s derviškim redom Hamzevija, koji se u ovom pismu spominju.

U prvoj knjizi su još i dvije kanun-name bosanskog Sandžaka iz 1516 i 1541, te kritičke napomene Br. Đurđeva uz kanun-name, koje je već prije publicirao.

M. Mujezinović objavljujući *Turske natpise u Sarajevu iz XVI. vijeka* (II, 95—114), započinje po prvi put kod nas kolektivno ediranje epigrafskih spomenika na istočnim jezicima kao naš prilog za opći »Corpus inscriptionum islamica-rum«. Važnost toga ne treba posebno isticati, već samo poželjeti, da se taj posao izvrši što bolje i potpunije. Ovaj put Mujezinović je sakupio 23 većinom već izdata natpisa, a namjerava taj posao proširiti i na ostala mjesta Bosne i Hercegovine, pa i na cijelu Jugoslaviju. U natpisu br. 21. iz 1856/7 izostavljen je međutim prijevod drugog dijela drugog distiha, a za br. 22. iz 1592 reklo bi se po sadržaju, da je stajao

na nekoj školi, premda ga putopisac Evlija Čelebija pripisuje jednoj džamiji, tim prije što ta džamija i danas postoji, ali bez natpisa.

Epigrafskog je karaktera i prilog H. Šabanovića, *Natpis na Kasapčića mostu u Užicu i njegov autor Džari Čelebi* (I, 156—160), gdje korigira čitanje G. Elezovića i utvrđuje da je sastavljač živio u XVII. st. i pjevao na turskom jeziku.

Šabanović je još objavio i *Natpise na nadgrobnim spomenicima Malkoč-bega i njegovog sina Džafer-bega* (II, 249—258), koji su pokopani u Banjoj Luci. Natpis kliškog sandžaka Malkoč-bega je jednostavniji i ima točnu godinu smrti 973—1565. Džafer-begov je natpis i po obliku i po sadržaju zamršen, ali ga Šabanović uspješno razrješava i nalazi godinu smrti pokojnika 967—1560, koja je poznata i iz jednog suvremenog austrijskog izvješća o njegovoj pogibiji.

Članak H. Kreševljakovića, *Prilozi povijesti bosanskih gradova pod turskom upravom* (II, 115—184), zapravo je samo uvodni dio njegove opširne radnje o bosanskim gradovima u navedenom razdoblju, od koje će sistematski pregled uskoro izaći na drugom mjestu. Ta će radnja uz Kreševljakovićeve »Kapetanije u Bosni« biti okosnica za povijest vojničke organizacije u Bosni. U ovom članku autor prvo navodi dosadašnju literaturu o tom pitanju, zatim prikazuje gradnju i popravak gradova, što se je vršilo o državnom trošku na temelju sultanova fermama. Ponegdje je sam narod namirivao izdatke, a i radna snaga pri tom bijahu stanovnici pojedinih bosanskih mjesta, koji su za vrijeme rada primali nadnicu, dok su neki morali i besplatno raditi. U Bosni je bilo gradova, koji su bili podvrgnuti neposredno veziru, a drugi su pripadali u sastav pojedinih kapetanija. U gradovima prve vrste sačinjavahu posadu feudalni posjednici timara, a bilo ih je i s određenom mjesečnom plaćom. Zapovjednik cjelokupne posade, koje je broj varirao prema važnosti i položaju grada, bio je dizdar (kastelan), koji se nije smio bez posebnog odobrenja udaljavati iz svoje tvrđave. Dizdara i vojnike imenovao je sultan beratom. Takvo je stanje potrajalo do 1836, kad je bosanski vezir Mehmed Salih-paša Vedžihija ukinuo dotadašnje spahijske posade u gradovima. Kakva je situacija u bosanskim gradovima bila u posljednja četiri decenija turske uprave, ne vidi se iz Kreševljakovićeve članka. Autor je nadalje opisao inventar gradova: hladno i vatreno oružje, municiju te različito oruđe i druge predmete. Vidi se, da je u Bosni proizvedeno dosta toga, te je preticalo i za izvoz, ali se ponešto moralo i uvoziti, kao na pr. topovi i puške. Zanimljivo je, da su iz gradskih hambara okolni stanovnici u slučaju potrebe dobivali žito s tim da nakon nove žetve vrata pozajmicu državi. Na kraju članka je inventar pojedinih gradova iz 1833.

Pod naslovom *Nekretna dobra Ahmed-paše Hercegovića u Dubrovniku izvor za pljačku Dubrovačke republike* (I, 69—83) G. Elezović objavljuje i komentira tri fermama, iz kojih se vidi, kako su pohlepni pojedinci pokušavali prigrabiti nekađašnja imanja Ahmed-pašina, dokazujući svoje nasljedno pravo još i tada, kad su već izumrli svi potomci Hercegovića, a Dubrovčani, da se riješe napasti, skupo plaćaju dobivenu pravdu u Carigradu.

U članku H. Šabanovića, *Turski diplomatski izvori za istoriju naših naroda* (I, 117—149), dijele se turski povijesni izvori s obzirom na izdavače na dokumente vrhovne vlade (tefteri zaključaka i naredaba carskog divana, zakona i naredaba, pa katastarski tefteri), isprave i spise što su ih izdavali administrativni organi u pokrajinama, te dokumente i spise šerijatsko-sudskih vlasti. Kadije (suci) su vodili sidžile (protokole) i u njih upisivali sve spise, koje su izdavali o izvršenim poslovima, kao i one, koje su dobivali iz Carigrada, odnosno od različitih nižih i

viših vlasti. Katastarski tefteri sadržavaju popise posjednika i kmetova s njihovim obvezama i opterećenjima i služe zato kao osnovni izvor za agrarne prilike. Ostali tefteri sadrže ponajviše materijal o političkom stanju u državi. Kadijski sidžili pak predstavljaju izvore o kulturno-ekonomskim i političkim prilikama pojedinih pokrajina. Tefteri se nalaze u nekoliko carigradskih arhiva, od kojih je najvažniji Arhiv Predsjedništva vlade. U Beču su sačuvani katastarski tefteri budimskog pašaluka, od kojih se mnogi odnose i na naše krajeve.

Na našem teritoriju stoje po bogatstvu turskih dokumenata na prvom mjestu Državni arhivi u Dubrovniku i Zadru, neki crkveni arhivi u Dalmaciji, te Orijentalne zbirke Jugoslavenske Akademije u Zagrebu i Srpske Akademije u Beogradu, pa zbirka Istoriskog Instituta u Skoplju. Na području Bosne i Hercegovine najbolje su zbirke Orijentalnog instituta u Sarajevu i Gazi Husrev-begova knjižnica u Sarajevu, te arhivi franjevačkih samostana u Fojnici i Sutjesci.

Drugi dio radnje je bibliografski pregled izdanja turskih izvora, koji se odnose na naše krajeve s kratkom oznakom, što publikacija sadrži, i ocjenom njezine znanstvene vrijednosti. — Uz taj je članak autor mogao dati potpun indeks turskih diplomatskih termina s pouzdanim tumačenjem, tako da se može svatko njime u potrebi poslužiti. Inače on ističe, da njegova bibliografija ne će biti potpuna, pa ćemo zato i ovdje navesti neka izdanja, koja su kod njega izostala:

1. *Božić, Josip Dobroslov*: Bosansko-Hercegovačko agrarno pitanje, Senj 1886. Osim raspravljanja o agrarnim problemima Bosne autor je objavio i hrvatske prijevode sultanskih fermanskih i četiriju bujruđija bosanskih vezira u korist franjevac, sve to prema djelu Fabianicha: Firmani inediti..., s nešto izmijenjenim redoslijedom. Datumi isprava su većinom posve drukčiji negoli kod Fabianicha.

2. *Muderizović, Ali Riza*: O blagu Husejin Kapetana Gradašćevića (Zmaja od Bosne), koje je ostavio u vezirskoj palači u Travniku pri bijegu u Srijem nakon poraza kod Sarajeva, GZM XXXIX (1927), 215—220. Sadrži vlastoručni Gradašćevićev popis ostavljenog blaga i bujruđiju bosanskog namjesnika Mahmud Hamdi-paše od 6. VIII. 1832, da se izvidi stanje tih stvari.

3. *Spaho, Fehim*: Ferman, kojim je Husejin Kapetan Gradašćević proglašen odmetnikom i osuđen na smrt, časopis NapredakVII, Sarajevo 1932, 27—28. Ferman je od kraja travnja 1831, a objavljen je po prijepisu među arhivalijama obitelji Fadilpašića u Sarajevu.

4. *Spaho, Fehim*: Još jedan neobjavljen dokument iz pokreta Husejn-kapetana Gradašćevića, Kalendar Napredak, Sarajevo 1933, 71—72. Radi se o originalnoj bujruđiji valije Mahmud-paše od 22. svibnja 1832 Sarajlijama. u kojoj ih poziva da stanu na njegovu stranu.

5. *Bejtić Alija*: Jedan banjalučki vakuf iz svršetka XVII. st., El-Hidaje V, Sarajevo 1942, 138—143. Donosi prijevod vakufname Banjalučanina Hadži Šabana, sina Husejnova od 1696 za jednu džamiju i česmu u Banjoj Luci.

6. *Bejtić Alija*: Popis konaka u Sarajevu, Osvit II, br. 58, Sarajevo 1943. To je raspored za ukonačenje Alijage Rizvanbegovića-Stočevića i Smajlage Čengića s njihovom pratnjom na povratku iz Carigrada 26. V. 1833.

7. ***: Osman-paša Resulbegović, Gajret, kalendar za 1939, Sarajevo 1938, 275—283. Uz hudžet ljubinskog kadije Ibrahima od sredine kolovoza 1743, kojim zabranjuje izgradnju dućana ispred džamije Osmanpaše Resulbegovića (prijevod i faksimil) objavljen je ovdje i natpis sa tvrđave trebinjske od 1721 i nadgrobni natpis trebinjskog kajmekama Muhamed-bega Defterdarevića od 1914.

8. *Kreševljaković*, Hamdija: Jedan novi prilog povijesti grada Bobovca u Bosni, Hrvatski dnevnik 21. I. 1940. Ovdje je objavljen prijevod originalne isprave kadije u Brodu (Zenici) od 21. VII. 1502 o ustanovljavanju granica posjeda posade grada Bobovca. Uz prijevod su priopćeni i faksimili originala i prijepisa ove isprave.

9. *Matijašević*, Vladimir: Baltići (Balte-Dobrote) — njihova prava i njihova povijest. Zagreb 1929. Autor tu donosi faksimile, te njemački i hrvatski prijevod triju dokumenata iz XVIII. i dvaju iz XIX. st., koji se odnose na imanje ove porodice.

Izazvan prigovorima Elezovića, Šabanović piše raspravu »*Izrazi evail, evasit i evahir u datumima turskih spomenika*« (II, 213—238). Te riječi filološki označuju prve, srednje i posljednje u nizu osoba, stvari ili pojmova. Tako se i u datumima shvaćaju kao dekade mjeseca, a Elezović je međutim tvrdio, da ti izrazi označavaju 1., 14. ili 15., te 29. ili 30. dan u mjesecu, pa je proglasio krivim računanje svih orijentalista i drugih učenjaka. Šabanović velikim brojem primjera ovdje dokazuje ispravnost onoga prvog shvaćanja. Na kraju navodi slučaj, da kadije upisuju u sudskim protokolima po čitave mjesece datume gotovo isključivo na spomenuti način, a točan dan bilježe samo u slučajevima, kada je datum presudan za pravnu stvar, koja se odnosnim aktom stvarala. Kad bi ti izrazi imali značenje, kako hoće Elezović, morali bismo zaključiti, da su kadije za tri dana u mjesecu »proveli na stotine saslušanja, ubilježili i svršili stotine raznih drugih poslova, koje su oni u svoje sidžile unosili«. Dodati se može, da bi po Elezovićevu računu i sve druge turske kancelarije kroz cijeli mjesec mirovale, a rad bi se u njima odvijao samo tri dana!

Članak H. Hadžibegića, *Odnos Crne Gore prema Grahovu u doba Njegoša*« (II, 201—212) osvjetljava jedan detalj o prilikama na granici Hercegovine i Crne Gore sredinom XIX. st., a mir, koji je tada zavladao, postignut je najviše prijateljskim vezama Njegoša s hercegovačkim vezinom Ali-pašom Rizvanbegovićem.

S. Bajraktarević daje *Kratak osvrt na istorijat orijentalne zbirke Jugoslavenske akademije u Zagrebu* (II, 315—317), koja se kvantitativno i kvalitativno ubraja među prve u Evropi, pa stoga zaslužuje da se temeljito i opširno obradi.

U članku G. Elezovića: *Iz posmrtnih rukopisa Ahmed Dževdet paše* (II, 259—314) dat je djelomično životopis ovoga istaknutog turskog državnika i pisca XIX. st. i prijevod njegovih izvještaja o boravku u Bosni i Hercegovini 1863—4, kamo je bio upućen da provede vojne reforme. Poznato je, da se Bosna opirala uvođenju nizamske vojne organizacije još od vremena Mahmuda II., i tek je Dževdetu uspjelo da to provede. Uz njegovu vještinu u administrativnim poslovima pridonijele su uspjehu i izmijenjene prilike nakon Omer-paše Latasa kao i česti ustanci kmetova, o kojima se ovdje govori. Već je prije Kreševljaković objavio prijevod Dževdet-pašinih pisama o trgovini, ašikovanju i vojnim reformama u Bosni (Narodna starina I, 162—164, i II, 175—176; zatim Dževdet-pašina pisma o Bosni iz 1864. g., Sarajevo 1932.), a ta se pisma gotovo sva nalaze u drugoj formi s malim sadržajnim promjenama i u ovom izvješću, koje je pisano poslije 1878. Elezović navodi u bilješkama obilje objašnjenja i drugih podataka a — začudo — ni jednom riječi ne spominje te Kreševljakovićeve radove. Posve novo je ovdje samo ono, gdje autor prikazuje svoj rad u Skadru 1861, kada je boravio i u Baru, a od važnosti je zbog veza Crne Gore s Albanijom, zatim njegova izlaganja o čiflučkom pitanju, u

rješavanju kojega je u Carigradu i sâm učestvovao, te odlomci o reorganizaciji uprave i obrane u Hercegovini duž austrijske i crnogorske granice. Ta su mjesta korisna, jer objašnjavaju donekle i službeni stav turske carevine u pojedinim pitanjima oslobodilačkih pokreta na Balkanu.

Od koristi je i prijevod članka carigradskog profesora I. H. Uzunçarsililoglu, *Zemlja i narod u Anadoliji u XIV. i XV. stoljeću* (I, 168—172), iz koga se vidi, da su Osmanlije svoju zemljišnu upravu uredili po uzoru bejlika u Anadoliji, »ali u daljem razvoju timarsko-spahijskog sistema Osmanlije su primili i neke elemente feudalnog uređenja pokorenih naroda« (H. Hadžibegić).

O ovome odličnom časopisu iznijeti ćemo na kraju nekoliko zapažanja tehničke prirode. S obzirom na oblike »defter« i »bujurdija« valja reći, da su u našoj znanstvenoj terminologiji malo neobični kraj »teftera« i »bujurdije« (odnosno »bujurtije«), koji su, iako ponešto iskrivljeni, višestoljetnom upotrebom stekli kod nas tako reći građansko pravo. Zato ih u našim tekstovima ne treba izbjegavati, a u citatima određenih naslova ostaviti originalan oblik. Uostalom i u »Prilozima« upotrebljavaju neki suradnici jedan, a neki drugi oblik, pa bi već i zbog toga bilo ovo izjednačenje korisno. Uređenju časopisa moglo bi se prigovoriti, što se više puta ponavljaju bilješke s objašnjenjima bez ikakve potrebe, a na jednom se mjestu tumači termin bujurdija, iako je u jednom stručnom glasilu posve nepotrebno. Jedan se autor poziva u bilješkama na registar imena u svome radu, kojega međutim nema, a taj je registar valjda uredništvo izostavilo. I taj se nesklad mogao izbjeći.

S. M. Traljić

ISTORISKI GLASNIK. BEOGRAD 1951, BR. 1—2.

U nastavku svog izlaženja »Istoriski glasnik«, organ Istoriskog društva N. R. Srbije, donosi u prvom dvobroju za 1951 vrijednih priloga, koji su značajna priložna historiografiji naših naroda. Prilozi obuhvaćaju različita pitanja iz užeg područja povijesti, povijesti umjetnosti, sociologije i etnologije, i svrstani su po tim grupacijama. U prikazu ćemo se držati njihova redoslijeda.

Nikola Radović, »*Vizantinski izvori grofa Đorđa Brankovića i Jovana Rajića za doba cara Dušana*«, konstatira, da Đ. Branković zazire u pisanju svojih kronika od bizantskih izvora i služi se uglavnom zapadnima (Orbini, G. Horn, Bonfini, M. Hanki, Gotofredus I. L.) i domaćim piscima (arhiepiskop Danilo II. i njegovi nastavljači). Premda Rajić slijedi Brankovića, on se počinje služiti, iako nedovoljno, i bizantskim piscima, ali izričito navodi samo dvojicu, i to Gregoru i Halkokondila. Autor najviše zamjera Rajiću, što je »potpuno prezreo Kantakuzina kao izvor za rekonstrukciju cara Dušana« (14). Zasluga ove dvojice srpskih historikografa sastoji se, prema autoru, u tome, što se »do njih... istorija prvog srpskog cara pisala pretežno na osnovu zapadnih izvora i ponešto vizantinskih«, a od njih počinje »premeštanje težišta u izvorima za doba cara Dušana od zapada prema istoku... no ne prema istoku kao celini, nego samo prema srpskim izvorima« (15).

O nekim pitanjima iz kronologije srednjovjekovne srpske povijesti, osobito o pitanju upotrebe martovskog datiranja u suvremenim izvorima, raspravlja Vladimir Mošin u prilogu »*Martovsko datiranje*«. Svoje istraživanje usmjerio je najprije na proučavanje martovskog datiranja u Bizantu, gdje je ono postojalo i zabilježeno je u Uskršnjoj kronici iz VII. st. i u kronici G. Syncele iz IX. st., a po auto-

HISTORIJSKI
ZBORNIK

GOD. V.

1952

BROJ 3—4

HISTORIJSKI ZBORNIK

ČASOPIS POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

Uređuje Redakcioni odbor: Oleg Mandić, Jakša Ravlić i Jaroslav Šidak (glavni i odgovorni urednik). Rukopisi za razmjenu šalju se na adresu: Historijski seminar, Filozofski fakultet, Zagreb, Trg Maršala Tita 14. Narudžbe za Historijski zbornik prima »Školska knjiga«, Zagreb, Ilica 28.

SADRŽAJ

	Strana
OLEG MANDIĆ, Bratstvo u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj	225—298
IVO MILIĆ, Perijeklo prava bližike na prvokup i otkup nekretnina	299—310
MIRJANA GROSS, Neke karakteristike socijalne demokracije u Hrvatskoj i Slavoniji	311—323

OCJENE I PRIKAZI

J. Bösendorfer, Agrarni odnosi u Slavoniji (N. KLAIĆ — R. BIČANIĆ)	325—333
D. Roller, Dubrovački zanati u XV. i XVI. stoljeću. (J. TADIĆ)	333—343
Novi prilozi o dubrovačkoj diplomaciji. (J. LUČIĆ)	344—347
Z. Herkov, Statut grada Zagreba od god. 1732. (N. KLAIĆ)	347—350
R. Besarović, Vaso Pelagić (M. EKMEČIĆ)	350—354
Izdanja staroslavenskog instituta. (L. KOŠUTA)	354—360
Tabula Hebana. (M. VEDRIŠ)	360—365

ČASOPISI

Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslov. naroda pod turskom vladavinom, I i II. (S. M. TRALJIĆ)	367—372
Istoriski glasnik 1951, br. 1—2. (J. LUČIĆ)	372—376
Godišnjak Istor. društva Vojvodine 1951. (F. MOAČANIN)	376—380
Zbornik radova Instituta za proučavanje književnosti SAN 2, 1952. (J. RAVLIĆ)	380—383
Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria, N. S. II, 1952. (N. ŽIC)	384—386
Historische Zeitschrift — u povodu 90-godišnjice života F. Meineckea. (M. GROSS)	386—390
Archives d'histoire du droit oriental — Revue intern. des droits de l'antiquité I, 1952. (K. BASTAIĆ)	390—394

ZNANSTVENE USTANOVE

JOSIP BUTURAC, Državni arhiv u Zagrebu	395—408
--	---------

BILJEŠKE

»Da li su Bosanci u XVII. v. znali za bogomile?« (S. M. TRALJIĆ)	409—410
Naše historijske čitanke. (S. M. TRALJIĆ)	410—413
G. Škrivanić, Dnevnik Dubrovčanina M. Pešića o Požarevačkom mirovnom kongresu 1718 g. (J. LUČIĆ)	413—414
V. Pelagić, Izabrani spisi I, 1952. (M. EKMEČIĆ)	414—415
Ekonomisti XVII. i XVIII. stoljeća. (D. NEŠIĆ)	415—419